

VÝVOJOVÉ TENDENCIE REGIONÁLNYCH VOLIEB NA PRÍKLADE ORAVSKÝCH VOLEBNÝCH OBVODOV²

Abstrakt

Článok skúma tendencie uskutočnených regionálnych volieb do Žilinského vyššieho územného celku v oravskom regióne. Na základe kvantitatívnych ukazovateľov sumarizuje problematické javy volieb v oravskom regióne, ktoré sú porovnateľné s celým územím Slovenskej republiky. Pokúša sa zdôvodniť príčiny nízkej volebnej účasti v regionálnych voľbách na základe nevhodného neprirodzeného regionálneho členenia a konkurenčného boja prirodzených regiónov s vytvoreným centrom. Detailne sa zameriava na výsledky hlasovaní v oravských volebných obvodoch a zaoberá sa otázkou legitimity a reprezentatívnosti zvolených oravských poslancov v žilinskom samosprávnom zastupiteľstve.

Kľúčové slová: vyšší územný celok, regionálne voľby, región, politické strany

Abstract

The article analyses trends held in the past regional elections to the Žilina self-governing region in the Orava region. It is based on the quantitative indicators and resumes problematic phenomenons of the elections in this region, which can be aplicable in the whole territory of the Slovak Republic. The article attempts to justify the reasons of the low-voter turnout in the regional elections on the basis of inappropriate unnatural regional division and competitive fight of the natural regions towards the centre. The article focuses on the results of the voting in the Orava constituencies and analyses the matters of the rightfulness and representativeness of the Orava's council members in the Žilina regional council.

Keywords: Self-governing region, regional elections, region, political parties

1 PhDr. Marek Hrušovský, Katedra politológie a európskych štúdií, Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnava, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, Slovenská republika, marek.hrusovsky@ucm.sk

2 Pod pojmom Orava alebo oravské volebné obvody sú v texte chápané okresy (obvody) Dolný Kubín, Námestovo a Tvrdošín v súčasných hraniciach. Z dôvodu odlišného územno-správneho členenia a štátoprávneho usporiadania medzi skúmané obce nepatria historické oravské obce v Poľsku a obec Valaská Dubová (okres Ružomberok).

ÚVOD

Skúmanie regionálnych faktorov a regionálnych volieb v Slovenskej republike nie je častým javom. Komplexnejšia súborná monografia autorov o regionálnych voľbách bola realizovaná len Inštitútom pre verejné otázky (Mesežnikov, 2006). V časopiseckých štúdiách sa autori zaoberali prevažne štatistickou analýzou výsledkov volieb v samosprávnych krajoch, keď na vymedzenom priestore hodnotili voľby krátko po ich uskutočnení (napr. Benkovičová, 2006), skúmali významnosť a popularitu druhoradých volieb v sociálnej štruktúre alebo porovnávali výsledky za zvolený región v rámci dvoch volebných cyklov s prvoradými voľbami (napr. Klimovský, 2007; Krivý, 2009; Dolný, 2014).

Prípadová štúdia má za cieľ analyzovať volebné procesy prirodzeného regiónu Orava na základe komparácie volieb do administratívneho Žilinského samosprávneho kraja, vytvoreného v prostredí výrazne bipolarizovanej spoločnosti v roku 1996. Oravský región z pohľadu volebných preferencií obyvateľov skúmal len volebný geograf Tibor Madleňák (2006). Osem krajských centier bolo vytvorených zákonom č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky, pričom zákonom boli zlúčené historicky, geograficky a etnicky rozdielne prirodzené regióny. Zákon o samosprávnych krajoch č. 302/2001 Z. z. neskôr potvrdil túto alogickosť usporiadania, argumentujúc vhodnou veľkosťou regiónov a ekonomickým rozvojom či konkurencieschopnosťou väčších celkov. Dôsledkom absencie sebaidentifikácie obyvateľstva s regiónom dochádza k opakovaným negatívnym trendom na úrovni volebných procesov do druhého stupňa samosprávy.

Komparácia regionálnych volieb bude v príspevku analyzovaná na úrovni porovnania všetkých štyroch uskutočnených volieb (2001, 2005, 2009, 2013). Prvá časť príspevku sa bude prednostne zaoberať 3 výskumnými problémami – geografickou a funkčnou neprirodenosťou vytvorených vyšších územných celkov, nízkou volebnou účasťou ako trendom nezájmu o umelo vytvorené celky a v konečnom dôsledku boj regiónov v rámci VÚC o post predsedu vyššieho územného celku. Post predsedu je schopný získať buď kandidát najsilnejšej strany na celoštátnej úrovni alebo centristický žilinský kandidát, ktorý profituje na roztrieštenosti prirodzených regiónov³.

V druhej časti príspevku bude nevyhnutné zamerať sa na niekoľko vzájomne prepojených ukazovateľov. Vplyvom semiproporčného volebného systému zostáva otázna reprezentatívnosť zastúpenia obyvateľstva, nakoľko regionálni poslanci dosahujú minimálne volebné zisky/rozdiely a v dôsledku veľkého počtu kandidátov vyvstáva problém prepadu volebných hlasov a legitimacy mandátu. Samotný volebný systém automaticky núti celoštátne malé strany⁴ k tvorbe koalícií, kumulovaniu hlasov

3 Možná je samozrejme aj dvojkombinácia premís. Konštatovanie sa vzťahuje výhradne na Žilinský VÚC.

4 Teória politických strán klasifikuje malú stranu ako stranu s volebným celoštátnym ziskom do 15 percent.

a úspešnej kandidatúry uchádzačov o volebné posty. Skúmanie úspešnosti politických strán na regionálnej úrovni nás môže upozorniť na zaujímavé črty celoštátnych volieb a popularity jedného volebného obvodu medzi elitami politických strán. Napriek nízkej volebnej účasti a odlišnému volebnému systému môžu poukázať na príčinné súvislosti zakonzervovania súčasného volebného systému bez možnosti jeho personalizácie alebo zvýšenia počtu volebných obvodov. V konečnom dôsledku bude nevyhnutné zistiť, koho voliči volia a kto predstavuje zvolenú oravskú regionálnu elitu.

Na úrovni volieb do Národnej rady Slovenskej republiky volí Orava odlišne od ostatných regiónov (Liptov, Turiec, Žilina, Kysuce) Žilinského samosprávneho kraja (napr. Madleňák, 2012, najmä 103-106). Tendencie odlišnosti volebného správania oravského regiónu k iným častiam Žilinského VÚC a ich výraznejšiemu príklonu ku KDH je možné zdôvodniť katolíckou administratívnou príslušnosťou k Spišskej diecéze⁵ a intenzívnejšou religiozitou obyvateľstva (Krivý, 2005, 86). V neposlednom rade sú dôležité aj aspekty celoslovenskej inklinácie strany - sociálna orientácia, paternalistický príklon a akceptovanie prirodzenej autority voličmi (viac pozri Pinterič, Žúborová, 2014, s. 361). Inklinovanie ku kresťanskodemokratickým kandidátom bolo empiricky preukázané aj v prvom kole prezidentských volieb v roku 2014, keď Radoslav Procházka, Pavol Hrušovský a aj Ján Čarnogurský dosiahli v oravskom volebnom priestore nadštandardné výsledky ku celoslovenskému priemeru (Štatistický úrad, 2014). Aj z tohto dôvodu bude potrebné analyzovať, či náklonnosť oravských voličov ku kandidátom KDH je stabilná aj vo voľbách do VÚC.

PRIRODZENÉ REGIÓNY V NEPRIRODZENOM CELKU

Adekvátnou kritikou príspevku by samozrejme mohlo byť skúmanie určitej časti celku (Orava) a nie celku samotného (ŽSK) (o regionálnej diferenciacii Slovenska na základe regionálnych vzorcov volebného správania vo voľbách pozri viac Madleňák, 2012). Nakoľko sa však ukazovatele celku rôznia a voči centru stoja viaceré periférie, je potrebné celok rozdeliť na elementárne čiastky. Samotný text vychádza zo spomenutej hypotézy neprirodzenosti regiónov a z nej vyplývajúcich negatívnych trendov regionálnych volieb.

Regionálne rozdiely v politických orientáciách nie sú len obyčajným odrazom rôznorodosti v zložení regionálnych populácií, pretože obyvateľstvo regiónu (lokality) nie je len súčtom jednotlivcov žijúcich v danom regióne. „*Politické orientácie jednotlivcov sa nevytvárajú bez súvislosti na prostredí, v ktorom jednotlivec žije*“ (Kostelecký, Stachová, Čermák, 2002, 9). Z uvedenej hypotézy autorov vyplýva jednoznačná súvislosť – ak **jednotlivý región má rozdielne politické orientácie voči iným regiónom v neprirodzenom celku, tvorí aj nad'alej osobitý región**. Ak je táto skutočnosť historicky, geograficky či kultúrne podmienená, nie je žiaduce a potrebné

5 Obdobné tendencie pri nadštandardnej voľbe KDH vykazuje aj okres Ružomberok. Evanjelické časti regiónov Orava a Liptov dosahujú podpriemerné hodnoty podpory KDH.

zlučovať regióny za účelom dosiahnutia určitých funkčných kritérií. Nehovoriac o periférnosti a nenodálnosti určitých častí k žilinskému centru (Trstená, Liptovský Hrádok, Turčianske Teplice). Práve stredisko by malo dôležitým článkom identifikácie občanov s príslušným regiónom, čo by malo byť spojené s prítomným potenciálom rozvoja regionálnej samosprávy (o príčinách potrebnej reformy regionálnej samosprávy pozri Švikruha, 2014, s. 228).

Samosprávny kraj pri výkone samosprávy by sa mal starať o všestranný rozvoj svojho územia a o potreby svojich obyvateľov, najmä by však mal zabezpečovať tvorbu a plnenie sociálneho, ekonomického a kultúrneho rozvoja územia samosprávneho kraja (Zákon o samosprávnych krajoch, 2001, § 4). Podmieňovací spôsob je namieste v dôsledku financovania z verejných financií a zadlženosti samosprávnych krajov. Príčinou je nedostatočná finančná decentralizácia a nadmerná prerozdelenie kompetencií vyplývajúca z Koncepcie decentralizácie a modernizácie verejnej správy (Mihálik, Klimovský, 2014, s. 468-469). V prípade, že je teritoriálno-historický kontext jednotlivých častí VÚC rozdielny, *regióny majú odlišnú ekonomickú a sociálnu situáciu, politickú kultúru, ako aj dlhodobé vzorce politického správania* (Stachová, 2002, 62), regionálne centrum nebude rozdeľovať zdroje rovnomerne a následne bude prehlbovať regionálne rozdiely. Prirodzené regióny budú aj naďalej fungovať na báze prirodzenosti a osobitosti bez možnosti samostatného ekonomického rozvoja, pričom funkčné kritériá regióny len obmedzujú.⁶ „*Periférne regióny tak v podstate úverujú centrálné regióny, pričom väčšina prostriedkov zostáva v centrálnom regióne a periférny región nemôže dosiahnuť žiaduci ekonomický rozvoj*“ (Wokoun, 2001, 60).

Ekonomické funkčné kritérium je však len jedným z nesprávne vyhodnotených kritérií pri tvorbe územno-správneho členenia a neskoršom utvorení druhého stupňa samosprávy. Absencia homogenity a neorganickosť teritoriálnych krajských jednotiek je podmienená ďalšími kritériami (bližšie Ištók, 1999, 21-24). Medzi najproblematickejšie a najzavádzajúcejšie patria kritériá početnosti obyvateľstva a optimálneho územného rozsahu. Vzhľadom na skutočnosť, že druhý stupeň samosprávy bol vytvorený len na základe princípu subsidiarity regionálnej politiky, neexistujú žiadne relevantné príčiny zabraňujúce funkčným zmenám, ako aj zmenám krajského usporiadania. Švajčiarsky (26 kantónov) či chorvátsky (21 žúp) príklad jasne poukazujú na skutočnosť historickej a geografickej determinancie územia, pričom početnosť obyvateľstva a optimálny územný rozsah je jednoznačne druhoradým kritériom. Dánska radikálna reforma piatich samosprávnych krajov je možná práve reliéfom a homogénnosťou krajiny. Ďalšie krajiny podobného typu ako Estónsko, Slovinsko, či oveľa väčšie celky ako Bulharsko a Fínsko dokonca nemajú druhý stupeň obdobnej regionálnej samosprávy (bližšie Lindström, 2011; Josefsson, 2011). Utvorenie regionálneho stupňa samosprávy na Slovensku ignoruje práve (azda najpodstatnejší) psychologický faktor vytvoreného

6 Signifikantnejšie sa to prejavuje v ekonomicky zaostalejších prirodzených regiónoch – Gemer, Novohrad, Horný Zemplín, Dolný Zemplín, Medzibodrožie (determinované etnicitou). V ŽSK najvýraznejšie v periférnych častiach.

regionálneho vedomia obyvateľstva uvedeného celku.⁷Nakoľko cieľom príspevku nie je analýza nesprávne určených kritérií v procese tvorby samosprávnych krajov, uvediem už len dve pripomienky. Faktor dostupnosti centra a perspektívny vývoj periférnych regiónov nie sú zabezpečené. Okrem priestorovej efektívnosti centra bol opomenutý aj princíp priestorovej spravodlivosti a objektívnosti počtu vytvorených samosprávnych krajov (Ištók, Matlovič, 1999, 128-130).

Vplyv nanútenej regionalizácie zhora bez zohľadnenia špecifických ukazovateľov regiónov má negatívny vplyv na fungovanie samotných samosprávnych subjektov. V politickej oblasti sa to najvýraznejšie prejavuje na pretrvávajúcich negatívnych trendoch volieb do samosprávnych krajov. Podľa prieskumu sociológa Vladimíra Krivého z roku 2008 krajské voľby považovalo za dôležité len 33,1 % respondentov. Za hlavnú príčinu tejto nízkej dôvery určuje neviditeľnosť kandidátov, resp. vplyvu zastupiteľov vyššieho územného celku na život obyvateľov samosprávneho kraja a paradoxne aj ich nízkumedializovanosť a škandalizovanosť. Za nedôležité označilo voľby do VÚC až 24,5 % respondentov (Krivý, 2009).

Ako dokladá staršia analýza Daniela Klimovského (2007) informovanosti v dvoch východoslovenských krajoch, aplikovateľná na celé Slovensko, jednou z príčin je podpriemerná informovanosť verejnosti vo sfére decentralizácie verejnej správy a absencia strategického plánovania a budovania dôvery obyvateľov VÚC v procese tvorby samosprávnych krajov. Okrem iných závažných aspektov bola uvádzaná aj problematika názvoslovia, nakoľko dvojité až trojité označovanie samosprávneho kraja/VÚC/župy môže pôsobiť pre voliča zavádzajúco. Nedostatočná informovanosť spočívala najmä v neinformovanosti o aktivitách samosprávnych krajov, neznalosti kompetencií a volených orgánov. Zarážajúco pôsobilo aj zistenie, že viac respondentov vedelo uviesť predsedu VÚC ako sídlo VÚC (Klimovský, 2007). Neskôr uskutočnený výskum potvrdil nedostatočné znalosti obyvateľstva najmä v otázkach systémových vzťahov vyšších územných celkov, aktivitách VÚC a neznalosti zastupiteľov v krajských zastupiteľstvách (Klimovský, 2009).

Hlavným rozdielom aktívneho volebného práva oproti voľbám do NR SR je skutočnosť, že právo voliť má nielen občan, ale aj cudzinec. Volič musí mať v konkrétnej obci v danom regióne trvalý pobyt. Zákon určuje pasívne volebné právo pre obyvateľov starších ako 18 rokov. (Zákon o voľbách do orgánov samosprávnych krajov, 2001). Vykazované hodnoty účasti vo voľbách do Žilinského samosprávneho kraja vykazujú priemerné ukazovatele blízke celoslovenskému priemeru a štandardne sa pohybujú na úrovni nižšej ako je prah demokracie (bližšie Štatistický úrad, 2001, 2003, 2009, 2013). V tabuľke č. 1 sú tieto hodnoty uvádzané komparatívne s hodnotami v oravských volebných obvodoch za prvé, ako aj prípadné druhé uskutočnené kolo volieb. Hodnoty

7 V príspevku sa len okrajovo zmiňujem o etnickom aspekte, ktorý je dôležitý pre 4 samosprávne kraje na južnom Slovensku, v ktorom dosahuje maďarská menšina nad 10 % (podľa sčítania obyvateľov v roku 2011 klesla pod túto hranicu už aj v Košickom samosprávnom kraji), ale pre skúmaný región Oravy je vzhľadom na jeho národnostnú (nie etnicko-kultúrnu) homogenitu nepodstatný.

v prvom kole sú štandardne vyššie, nakoľko sa volia aj regionálni poslanci, nielen predseda samosprávneho kraja.

Tabuľka 1: Komparácia volebnej účasti v Žilinskom samosprávnom kraji a oravských volebných obvodoch⁸

2001				2005				2009		2013	
1. kolo VÚC	1. kolo Orava	2. kolo VÚC	2. kolo Orava	1. kolo VÚC	1. kolo Orava	2. kolo VÚC	2. kolo Orava	1. kolo VÚC	1. kolo Orava	1. kolo VÚC	1. kolo Orava
520 008	90 387	520 637	90 392	538 121	94 793	538 168	94 799	553 640	99 597	564 208	103 883
122 067	23 490	56 523	11 468	84 458	20 301	49 510	15 161	131 125	27 164	121 745	26 522
23,47 %	25,99 %	10,85 %	12,69 %	15,69 %	21,42 %	9,19 %	15,99 %	23,68 %	27,27 %	21,57 %	25,53 %

Zdroj: Štatistický úrad 2001; 2005; 2009; 2013 – vlastné spracovanie

Hodnoty účasti obyvateľov oravských volebných obvodoch sú taktiež na nízkej úrovni, čo by potvrdzovalo Krivého a Klimovského empirické zistenia, že nízka volebná účasť vyplýva zhoreuvedených skutočností a ide o celoslovenský fenomén. Oproti priemeru ŽSK je však účasť na Orave v každých voľbách o niekoľko percentuálnych bodov vyššia. Najvýraznejší rozdiel bol vo voľbách 2005, keď účasť v prvom aj druhom kole bola vyššia až o 6 percentuálnych bodov. Najvyššiu účasť v regionálnych voľbách rámci oravských volebných obvodoch pravidelne dosahuje dostupnosťou najperiférnejší okres Tvrdošín. Ako zdôvodnenie vyššej účasti na Orave by mohli poslúžiť nasledujúce dve tvrdenia:

- účasť celoslovensky známeho oravského kandidáta vo voľbách na post predsedu VÚC (a zároveň jeho dostatočná podpora zo strany kandidujúceho politického subjektu so silným zázemím v oravskom regióne aj vo voľbách do NR SR);
- disciplinovanosť a nadpriemerná voličská účasť voličskej základne politických strán KDH, resp. ĽS-HZDS (v prvých voľbách).

Na doloženie prvého tvrdenia je potrebné uviesť, že z relevantných oravských kandidátov, ktorí splnili zákonom stanovený vek 25 rokov a ostatné náležitosti podľa Zákona č. 303/2001 o voľbách do orgánov samosprávnych krajov bol v každých zo štyroch konaných volieb minimálne jeden kandidát. Voľby predsedu VÚC sú konané dvojkolovým väčšinovým volebným systémom, pričom pri dosiahnutí zisku nadpolovičnej väčšiny zúčastnených voličov sa druhé kolo neuskutoční. V roku 2001 boli oravskými kandidátmi Jozef Tarčák, poslanec HZDS a Ján Sitek, bývalý minister

⁸ Tabuľka 1 obsahuje nasledujúce údaje. V prvom číselnom riadku je počet oprávnených voličov, v druhom počet zúčastnených voličov, v treťom percentuálne vyjadrenie volebnej účasti. Dispropocia s výsledkami v tabuľkách 2 a 3 prirodzene spočíva v neuvedení neplatných hlasov zúčastnených voličov a všetkých kandidátov na post predsedu VÚC.

obrany za SNS, neskôr člen Slotovej P SNS. V rokoch 2005 a 2009 opäť Jozef Tarčák. V roku 2005 kandidoval na znovuzvolenie do funkcie a počas ostatnej kandidatúry v roku 2009 bez podpory politického subjektu. V roku 2013 kandidoval na uvedený post Miroslav Mikolášik z KDH z postu poslanca Európskeho parlamentu (bližšie tabuľky č. 2 a 3, ktoré však boli vytvorené za iným účelom, ale ako zdroj dát sú relevantné aj pre uvedené tvrdenie). Všetci kandidáti boli mediálne známymi osobnosťami a mali zabezpečenú podporu politického subjektu so silným zázemím v oravskom regióne.

Komparatívna analýza účasti vo voľbách v súvislosti s podporou politických strán v jednotlivých regiónoch sa dá uskutočniť len v súvislosti s výsledkami volieb do NR SR. Vo voľbách do NR SR vykazovalo na základe špecifickej politickej regionálnej preferencie v oravských volebných obvodoch najstabilnejšie hodnoty a najdisciplinovanejšie voličstvo KDH, so silnejšou pozíciou HZDS a SNS. Nadpriemernú celoslovenskú účasť vykazoval podobne ako pri regionálnych voľbách stabilne okres Tvrdošín (bližšie pozri Madleňák, 2012, najmä 119-149). Na základe údajov účasti vo voľbách do NR SR je možné zozistených ukazovateľov Tibora Madleňáka odvodiť tvrdenie, že vyššia účasť o niekoľko percentuálnych bodov je dôsledkom stabilnej účasti disciplinovaných voličov KDH, čo deklarujú aj výsledky jednotlivých politických strán v regionálnych voľbách na Orave (pre výsledky politických subjektov pozri aj tabuľky č. 5-8).

Regionálna roztrieštenosť Žilinského samosprávneho kraja a zisk centra voči rozdeleným prirodzeným regionálnym perifériám je významná na tabuľkách č. 2 a 3. Vo všetkých štyroch uskutočnených regionálnych voľbách získal mandát predsedu VÚC kandidát najsilnejšej celoslovenskej politickej strany, z toho len v roku 2001 nezískal mandát žilinský centristický kandidát. Cieľom tabuliek nie je poukázanie navolebné zisky jednotlivých kandidátov na území ŽSK. Tabuľky dokazujú silnejší trend podpory oravských regionálnych kandidátov na území Oravy, teda aký pomer volil oravského kandidáta v oravských volebných obvodoch. Boj regiónov nedokazujem na komparácii podpory jednotlivých prirodzených regiónov pre vlastných kandidátov, ale len na percentuálnom zisku na Orave.

V roku 2001 dosiahol kandidát HZDS Jozef Tarčák štandardný zisk 20 % (približné zastúpenie Oravy v regióne) v oravských volebných obvodoch, pričom jeden z jeho protikandidátov Ján Sitek bol takmer výhradne regionálny kandidát, keď viac ako 40 % získaných hlasov mu odovzdali práve oravskí voliči. Prvé voľby boli testovacími voľbami, teda akousi skúškou postupovania z hľadiska utvárania koalícií a voličských stratégií, pričom väčšinou kandidovali strany samostatne aj pri voľbe predsedu VÚC, aj poslancov VÚC. Kandidáti boli s výnimkou Jána Siteka volení na základe stránickejho kľúča, pričom interregionálny faktor tu nezohrával svoju nadštandardnú rolu.

Tabuľka 2: Výsledky volieb predsedu VÚC v oravských volebných obvodoch (2001, 2005)

Voľby 2001	hlasy 1. kolo	hlasy Orava	hlasy 2. kolo	hlasy Orava	Voľby 2005	hla- sy 1. kolo	hlasy Orava	hlasy 2. kolo	hlasy Orava
Jozef Tarčák (HZDS)	37 167	7 652 20,59 %	44 605	9 515 21,33 %	Juraj Blanár (Smer)	24 309	2 774 11,41 %	25 181	2 478 9,84 %
Anna Malí- ková (SNS)	16 279	2 770 17,02 %	10 932	1 774 16,23 %	Jozef Tarčák (HZDS)	23 158	10 821 46,73 %	23 834	12 600 52,87 %
Jozef Riz- man (KDH)	12 041	3 063 25,44 %			Andrej Sočuvka (KDH)	20 186	4 211 20,86 %		
Ján Sitek (P SNS)	10 576	4 259 40,27 %							
Branislav Orava (SDKÚ)	10 027	1 956 19,51 %							

Zdroj: Štatistický úrad, 2001; 2005 – vlastné spracovanie⁹

Voľby predsedu ŽSK v roku 2005 už vykazovali výraznejšie regionálne rozdiely boja medzi centrom a oravskou perifériou. V prvom kole v oravských regiónoch získal kandidát KDH štandardných 20 % zo svojich hlasov, avšak podpora Jozefa Tarčáka vystúpila až na 46 % zo všetkých jemu odovzdaných hlasov v ŽSK. Jozef Tarčák teda vo voľbách 2005 získal len 54 % v ostatných štyroch prirodzených regiónoch, čo bolo možné považovať aj za nespokojnosť týchto regiónov s pôsobením dovtedajšieho predsedu VÚC. Oveľa zarážajúcejším javom však boli výsledky kandidáta Juraja Blanára z najsilnejšej strany Smer, ktorý v oravských obvodoch získal len 11 % zo svojich hlasov. Zisk predstavoval takmer 2700 hlasov a bol v ostrom protiklade s voľbami do NR SR v roku 2006, keď strana Smer bola víťaznou stranou vo všetkých troch okresoch oravského regiónu (Madleňák, 2012, 127). V druhom kole dokonca Jozef Tarčák zvýšil svoj percentuálny podiel na 53 % ku 10 %-ám volebného podielu zisku oravských voličov. Juraja Blanára teda volilo až 90 % neoravských voličov. Prvok odlišnej podpory regiónov pre kandidátov poukázal na pretrvávajúcu regionálnu diferenciáciu a identifikáciu sa s regionálnym kandidátom naprieč spektrom politických strán, napriek dominancii strany Smer vo voľbách do NR SR na Orave.

⁹ V tabuľke 2 a tabuľke 3 sú uvedení kandidáti, ktorí získali nad 10 tisíc hlasov voličov. Tučným písmom sú v obidvoch tabuľkách označení kandidáti, ktorí pochádzali alebo trvalo bývali na území oravských obvodov.

Tabuľka 3: Výsledky volieb predsedu VÚC v oravských volebných obvodoch (2009, 2013)

Voľby 2009	hlasy 1. kolo	hlasy Orava	Voľby 2013	hlasy 1. kolo	hlasy Orava
Juraj Blanár (Smer-SD)	79 519	10 870 13,67 %	Juraj Blanár (Smer-SD)	63 165	10 399 16,46 %
Pavel Pavlásek (KDH)	26 123	5 355 20,50 %	Miroslav Mikolášik (KDH)	33 156	11 725 35,36 %
Jozef Tarčák (nez.)	18 170	9 711 53,44 %	Igor Ryban (nez.)	15 710	2 676 17,03 %

Zdroj: Štatistický úrad, 2009; 2013 – vlastné spracovanie

Voľby predsedu samosprávneho kraja v rokoch 2009 a 2013 sa konali len jednokolovo, nakoľko Juraj Blanár (Smer-SD) zvíťazil so ziskom nadpolovičnej väčšiny zúčastnených voličov už v prvom kole. Podpora kandidáta najsilnejšieho subjektu Smer-SD stúpila v regionálnych voľbách v oravských obvodoch o 8 tisíc voličov. Juraj Blanár tak získal až 16,5 % zo svojich hlasov na Orave, čo môže byť dôsledkom masívnejšej marketingovej kampane, identifikácie kandidáta, zlepšenia informovanosti či regionálnej známosti. Zaujímavým faktom ostatných dvoch volieb predsedu Žilinského samosprávneho kraja tak zostávajú ukazovatele zisku oravských kandidátov, keď v roku 2009 získal Jozef Tarčák bez podpory politického subjektu 9 a pol tisíc hlasov v oravských volebných obvodoch, takže oravskí voliči tvorili až 54 % jeho elektorátu. Vo voľbách v roku 2013 Miroslav Mikolášik, kandidát zjednotenej pravicovej koalície (pozri pozn. č. 8) porazil Juraja Blanára na Orave v celkových číslach (11 725-10 399), pričom v „domácom“ prostredí získal 36 % svojich hlasov.

Pri prezentovaní uvedených faktov je potrebné sa zmieniť o opakovaných snahách stranických elít zmeniť volebný systém do NR SR. Robert Fico (Smer-SD) viackrát uvažoval nad zmenou volebného zákona v prospech zmiešaného volebného systému a médiá často nesprávne identifikovali volebné zisky Smeru-SD ako automatické volebné zisky pri zmene volebného systému (napr. Fico, 2004, Hanus, Majchrák, 2012). Napriek nízkej volebnej účasti v regionálnych voľbách je pri absencii bratislavských stranických elít nanajvýš otázne, či by napr. strana Smer-SD zmenou volebného zákona získala oravský mandát, resp. či by si polepšila a bola schopná dosiahnuť 40 % na Orave v prípade neúčasti svojho lídra a jednoobvodovej súčasnej kandidátnej listine. Výsledky volieb predsedu samosprávneho kraja na Orave dokazujú presný opak a silný oravský kandidát Smeru-SD neexistuje. Celoslovenských 5230 preferenčných hlasov pre Antona Martvoňa a neúspešná obhajoba mandátu Viery Mazúrovej v regionálnych voľbách v námestovskom obvode túto tézu potvrdzujú (Štatistický úrad, 2012, 2013). Pre porovnanie volebných ziskov politických strán na Orave v regionálnych voľbách pozri tabuľku č. 8.

VÝSLEDKY A TENDENCIE HLASOVANIA V ORAVSKÝCH VOLEBNÝCH OBVODOCH

Voľby do zastupiteľstiev samosprávnych krajov sa konajú na základe dvoch typov volebných systémov, čím je v praxi porušené právo rovného hlasovania. Počet mandátov za každý volebný obvod určia poslanci zastupiteľstva pomerne k počtu obyvateľov samosprávneho kraja. Volebné obvody môžu byť jednomandátové alebo viacmandátové (Zákon o voľbách do orgánov samosprávnych krajov, 2001, § 5). V rámci Žilinského samosprávneho kraja sa v rámci volieb zastupiteľov do regionálneho parlamentu používa väčšinový volebný systém *first past the post* (systém relatívnej väčšiny) v obvode Turčianske Teplice a semiproporčný volebný systém *unlimited vote* (systém neobmedzeného hlasovania) vo zvyšných desiatich volebných obvodoch.

Vo všetkých troch oravských volebných obvodoch sa používa semiproporčný volebný systém. Predpokladaný väčšinový volebný výstup semiproporčného volebného systému v regionálnych voľbách na Slovensku s výnimkou Trenčianskeho samosprávneho kraja v roku 2001 nenadobudol garantovaný väčšinový efekt (Chytiliek et al., 2009, 172). Za obvod Dolný Kubín sú volení traja poslanci, za obvod Námestovo boli volení v roku 2001 štyria poslanci, od roku 2005 piati poslanci a za obvod Tvrdošín traja poslanci. Spolu tak oravskí voliči volili 10, resp. volia 11 poslancov regionálneho parlamentu z celkového počtu 52 mandátov v roku 2001, resp. 57 mandátov od roku 2005.

Tabuľka 4: Počty mandátov, kandidátov a hlasov pre kandidátov v oravských volebných obvodoch

	mandáty Orava	mandáty ŽSK	počet kandidátov	z toho nezávislí	využitie hlasy	odovzdané hlasy	% prepadnuté hlasy
Voľby 2001	10	52	106	15	16 027	66 199	75,79
Voľby 2005	11	57	63	10	22 138	58 360	62,06
Voľby 2009	11	57	83	24	26 322	82 624	68,14
Voľby 2013	11	57	67	21	28 639	76 920	62,77

Zdroj: Štatistický úrad 2001; 2005; 2009; 2013 – vlastné spracovanie

Počet 106 kandidátov v roku 2001 bol dôsledkom neznalosti volebného systému politickými subjektmi. Programovo blízke politické subjekty kandidovali samostatne a absentovala prax uzatvárania koalícií, v ktorých by strany kumulovali hlasy a zabraňovali tak ich prepadu (Chytiliek et al., 2009, 173-174). Výrazný pokles od roku 2005 bol spôsobený uzatváraním koalícií vo volebnom procese do regionálneho parlamentu (pre jednotlivé volebné koalície pozri tabuľku č. 8). Oveľa závažnejším

nedostatkem volebného systému, výrazne narušajúcim legitimitu a reprezentatívnosť volebného procesu, je pomer prepadnutých hlasov vo volebných obvodoch. Pri volebnej účasti cca 26 % (pozri tabuľku č. 1) je takmer 76 % prepadnutých hlasov absolútne neprijateľný a *de facto* menšina menšiny rozhoduje o zložení regionálneho parlamentu a sila využitého hlasu je neadekvátne nadhodnotená. Presný počet voličov s využitým hlasom však vzhľadom na volebný systém *unlimited vote* a tajnosť hlasovania nie je možné presne vyčíslieť. Percentuálny podiel využitých hlasov v prepočte na voliča by nebol presný.¹⁰ Počet nezávislých kandidátov mierne varioval, avšak ich efektívna podpora od volieb k voľbám narastala (porovnaj s tabuľkou č. 8). Zaujímavá je aj čiastočná korelácia medzi počtom kandidátov a percentuálnym prepados hlasov, kde by bolo možné čiastočne identifikovať vzťah menší počet kandidátov – menší počet prepadnutých hlasov.

V samotných volebných obvodoch dochádzalo pomerne k zaujímavým posunom. V prvom rade je potrebné v každom zo zvolených obvodov určiť počet obyvateľov v centre obvodu a okrajových obciach volebného obvodu, nakoľko tento pomer mení možnosti zvolenia jednotlivých kandidátov. Vo volebnom obvode Dolný Kubín bol pomer centra a periférie obvodu rozdielny v porovnaní so zvyšnými oravskými volebnými obvody. Až 50,67 % obyvateľstva žilo podľa sčítania z roku 2001 v okresnom meste, pričom podľa sčítania obyvateľstva z roku 2011 sa ich podiel dôsledkom suburbanizácie znížil na 49,67 % (Pilinská, Lukáčová, 2005; Štatistický úrad 2011). Z toho vyplývajú výrazné deformácie zastúpenia, keď využité hlasy zabezpečujú mandáty len pre dolnokubínskych kandidátov a nedolnokubínski kandidáti nie sú zastúpení. Túto tendenciu prerušil až v roku 2013 starosta Veličnej Anton Bukna. Volebný úspech ľavicového primátorského dua Ivan Budiak – Ľubomír Blaha dokumentuje silné postavenie primátora/exprimátora centrálného mesta, pričom táto pozícia mu komfortne postačuje na získanie mandátu, vzhľadom na volebnú účasť o podiel obyvateľov okresného mesta. Popri pozícii komunálneho politika (Budiak, Blaha, Bukna) je druhou najzastúpenejšou profesiou získajúcou mandát poslanca ŽSK profesia lekára (Šulej, Neznámy, Kulich). V dolnokubínskom obvode môžeme pozorovať tendenciu ústupu KDĽ z počiatočnej silnej pozície na pozíciu bez zastúpenia, pričom paradoxne najviac mandátov získali pri prvotnej samostatnej kandidatúre. Súvisí to s klesajúcou podporou KDĽ v dolnokubínskom okrese, vyšším podielom evanjelického obyvateľstva, nenominovaním dolnokubínskych kandidátov a nominovaním kandidátov z rímskokatolíckeho izolovaného prostredia (starosta Malatinej Zdenko Kubáň). Pomer zisku strany Smer-SD v ostatných voľbách k pravicovej koalícii v obvode Dolný Kubín bol 6082 hlasov (2 mandáty) ku 4221 hlasov (0 mandátov). Len v dolnokubínskom okrese výsledky kopírovali celoslovenský trend podpory Smeru-SD z volieb do NR SR v roku 2012. Smer-SD dosiahol v okrese Dolný Kubín zisk 42,91 % a KDĽ len 17,27 % (Štatistický úrad, 2012).

10 Gallagherov index disproportionality nebol aplikovaný vzhľadom na odlišný typ volebného systému.

Tabuľka 5: Zvolení poslanci regionálneho parlamentu za obvod Dolný Kubín

Voľby 2001	stra- na	hlasy	Voľby 2005	strana	hlasy	Voľby 2009	stra- na	hlasy	Voľby 2013	stra- na	hlasy
Ivan Budiak	SOP	2087	Ivan Budiak	Smer	1996	Ivan Budiak	nez.	2827	Eubomír Blaha	Smer-SD	2381
Ján Kapala	KDH	1620	Ján Kapala	KDH	1493	Ján Neznámy	Smer-SD	2031	Anton Bukna	nez.	2127
Peter Drozd	KDH	1479	Peter Šulej	SDKÚ	1484	Metod Kulich	nez.	1359	Ján Neznámy	Smer-SD	2112

Zdroj: Štatistický úrad 2001; 2005; 2009; 2013 – vlastné spracovanie¹¹

Špecifikom námestovského volebného obvodu je najnižší podiel obyvateľov okresného mesta Námestovo oproti zostávajúcim obciam okresu. Pôvodný podiel z roku 2001 – 14,51 % sa podľa sčítania obyvateľstva z roku 2011 znížil dokonca na 13,32 % (Pilinská, Lukáčová, 2005; Štatistický úrad 2011). Počet zastupiteľov sa od volieb v roku 2005 zvýšil. Integrácia hlasov volebných koalícií mala v roku 2005 za následok zvýšenie počtu hlasov na zisk mandátu, pričom trvá dodnes. Z poslancov zvolených v roku 2001 by nikto s uvedeným počtom hlasov mandát opätovne nezískal. Starosta Lomnej Jozef Straka bol zvolený vo všetkých štyroch voľbách, František Poleta, starosta Novote trikrát, podobne ako aj starosta Zákamenného Milan Vrábek. Opätovne zvolený bol aj lekár Ján Škombár. Ako podnikatelia boli zvolení Marián Grigel, Jozef Djubek a Igor Janckulík, ktorý je v súčasnosti členom poslaneckého klubu strany Sieť v Žilinskom samosprávnom zastupiteľstve. Jozefa Djubeka, ktorý počas mandátu zomrel nahradil v roku 2008 lekár za ĽS-HZDS Štefan Blahút. Zaujímavosťou je určite nízka frekvencia úspešnosti námestovských komunálnych politikov, čo sa však vzhľadom na uvedený fenomén nízkeho podielu obyvateľstva okresného mesta javí ako logické. Mandát v ostatných voľbách získal aspoň prednosta námestovského okresného úradu Albín Maslaňák. V straníckej štruktúre dosahuje KDH od roku 2005 neustále dva mandáty, avšak zaujímavejšou je štruktúra profesií zvolených kandidátov a neustále sa zvyšujúci podiel zvolených nezávislých poslancov. Nadmieru paradoxné je porovnanie podpory strany Smer-SD v parlamentných voľbách v námestovskom obvode – 49,72 % (Štatistický úrad, 2012) s mandátovou absenciou v regionálnych voľbách 2013. Efektivitu využitia mandátov (3 kandidáti) preukázala v námestovskom obvode koalícia KDH, SDKÚ-DS, SaS, Most/Híd – 7188 hlasov/2 mandáty, tretí kandidát s počtom 2092 skončil prvý pod hranicou zvoliteľnosti. Naopak strana Smer-SD nezískala so ziskom 5079 hlasov žiadny mandát. Dopltila na nesprávne zvolenú stratégiu samostatnej kandidatúry, pričom minimálne v opakovanej koalícii z predchádzajúcich volieb s ĽS-HZDS (1986 hlasov) by mandát získala. Koalícia so Slovenskou národnou

¹¹ V tabuľkách 5 – 7 nie je uvedené kandidujúce koalíčné zoskupenie, ale politická strana, ktorej nominantom bol úspešný kandidát.

stranou vzhľadom na celoštátnu volebnú stratégiu testovania podpory SNS nebola možná (Štatistický úrad, 2013).

Tabuľka 6: Zvolení poslanci regionálneho parlamentu za obvod Námestovo

Voľby 2001	strana	hla-sy	Voľby 2005	strana	hlasy	Voľby 2009	strana	hla-sy	Voľby 2013	stra-na	hlasy
Ivan Krušin-ský	SDE	1674	Ján Škom-bár	KDH	3010	Jozef Straka	KDH	3013	Igor Jan-culik	nez.	4082
Peter Kufha	HZDS	1432	Jozef Straka	KDH	2537	Ján Škom-bár	KDH	2671	Jozef Straka	KDH	2945
Jozef Straka	KDH	1374	Milan Vrábel'	ES- -HZDS	2068	Milan Vrábel'	nez.	2494	Milan Vrábel'	nez.	2706
Marián Grígel'	P SNS	1259	Fran-tišek Poleta	nez.	1956	Viera Mazú-rová	Smer- -SD	2310	Fran-tišek Poleta	nez.	2481
			Jozef Djubek	SNS	1696	Fran-tišek Poleta	nez.	2094	Albín Masla-ňák	KDH	2151

Zdroj: Štatistický úrad 2001; 2005; 2009; 2013 – vlastné spracovanie

V okrese Tvrdošín je podiel centra voči okrajovým obciam len 26 %. Údaje sú takmer totožné podľa sčítania v roku 2001, ako aj v roku 2011 (Pilinská, Lukáčová, 2005; Štatistický úrad 2011). Špecifickým fenoménom obvodu je vzájomná konkurenčnosť obidvoch miestregiónu – okrem okresného mesta, aj prirodzeného centra v Trstenej. Táto konkurenčnosť sa však neprejavuje na úrovni zvolenia obidvoch primátorov do regionálneho zastupiteľstva. Pravidelný post poslanca ŽSK získava len primátor Tvrdošina Ivan Šaško, ktorý vo voľbách 2001, ako aj 2013, kandidoval ako nezávislý kandidát. Stablná trojstranickosť zisku mandátov (LS-HZDS, SNS, KDH) bola narušená až vo voľbách v roku 2013, keď dva z troch mandátov získalo Kresťanskodemokratické hnutie. Z profesionálneho hľadiska mandáty získavali lekári (Koleják, Piták) alebo úradníci (Kristofčák, Adamčák). Ako už bolo spomenuté, okres Tvrdošín dosahuje nadpriemernú volebnú účasť v regionálnych voľbách (34,2 % v prvom kole 2001, 26 % v prvom kole 2005, 29,86 % - 2009, 30,14 % - 2013). Účasť v druhom kole volieb bola vyššia minimálne o 4 percentuálne body voči priemeru Žilinského samosprávneho kraja, avšak ani v jednom prípade nedosiahla viac ako 20 percent. Pomer zisku hlasov pravicovej koalície a strany Smer-SD bol v regionálnych voľbách 2013 6828 hlasov (2 mandáty) k 2671 (0 mandátov). Pri komparácii výsledkov strán Smer-SD a KDH s voľbami do NR SR je situácia obdobná ako v námestovskom obvode. Smer-SD získal vo voľbách do NR SR v roku 2012 42,95 % a KDH len 18,65 % (Štatistický úrad, 2012). Absencia voličskej podpory pre lokálnych lídrov Smeru-SD a nezvolenie opakovanej

koaličnej stratégie s ĽS-HZDS bolo však podobne ako v prípade Námestova chybným rozhodnutím.

Tabuľka 7: Zvolení poslanci regionálneho parlamentu za obvod Tvrdošín

Voľby 2001	strana	hla-sy	Voľby 2005	strana	hlasy	Voľby 2009	strana	hla-sy	Voľby 2013	strana	hla-sy
Rudolf Piták	HZDS	2125	Ivan Šaško	SNS	2399	Vojtech Koleják	KDH	3785	Vojtech Koleják	KDH	3311
Ivan Šaško	nez.	1525	Rudolf Piták	ĽS-HZDS	1839	Rudolf Piták	ĽS-HZDS	1972	Štefan Kristofčák	KDH	2332
Fran-tišek Adam-čák	KDH	1452	Fran-tišek Adam-čák	KDH	1666	Ivan Šaško	SNS	1766	Ivan Šaško	nez.	2011

Zdroj: Štatistický úrad 2001; 2005; 2009; 2013 – vlastné spracovanie

Metóda klasického sčítania hlasov kandidátov politických subjektov nie je príliš vhodná kvôli rozdielnemu počtu získaných hlasov v jednotlivých obvodoch v systéme neobmedzeného hlasovania, ale je jedinou možnosťou ako kvantifikovať volebné zisky kandidujúcich politických subjektov. Zmenená stratégia tvorby koalícií kandidujúcich subjektov od volieb v roku 2005 a volatilita voličskej základne prispeli k tomu, že výstupy politických subjektov sa jednoznačne vzdialili od väčšinového efektu v samosprávnych krajoch bez výrazne etnického bipolárneho zloženia štruktúry obyvateľstva. Výstupy volieb však nie je možné považovať ani za čisto pomerné, nakoľko sa môžeme stretnúť s výraznou odchýlkou od proporcionality (Chytilík et al., 2009, 174).

Tendencie podpory politických strán v regionálnych voľbách prešli od prvých volieb v roku 2001 výraznými zmenami a sú rozdielne od hlasovania voličov v prvoradých voľbách. Podpora politických subjektov oravskými voličmi bola v roku 2001 na úrovni extrémnej fragmentácie. Mandát získali kandidáti až šiestich politických subjektov, pričom len územná roztrieštenosť podpory kandidátov jedinej koalície ANO, DS, SDKÚ zapríčinila absenciu mandátu napriek takmer 11 %-nej podpore. Voľby v roku 2005 priniesli integráciu politických strán naprieč politickým spektrom, keď v koalíciách kandidovali pravicové strany, ale aj dve proti sebe stojace národné koalície. Antagonizmus SNS-P SNS a ĽS-HZDS-HZD rozdelil hlasy národno-populistických subjektov na dva bloky, pričom v koalícii s predpokladaným stranami SNS a HZD boli prekvapujúco ANO a Smer. Zisk mandátov zabezpečili Ivan Šaško a Jozef Djubek za SNS a Ivan Budiak, kandidujúci za Smer, ktorý by však mandát s najväčšou pravdepodobnosťou získal aj bez podpory tejto politickej strany. Od roku 2009 sa do popredia dostáva fenomén víťazstva nezávislých kandidátov – percentuálne aj počtom mandátov. Výsledky v týchto voľbách azda najproporcionálnejšie kopírovali percentuálne zisky hlasov. Pozíciu nezávislých kandidátov posilnili bývalí straníci

kandidáti Ivan Budiak (bez podpory Smeru-SD) a Milan Vrábel' (bez podpory ĽS-HZDS). Blízke percentuálne zisky politických strán boli aj v ostatných voľbách v roku 2013, keď nezávislí získali až 40,37 % hlasov a 5 mandátov. Opäť je tento výsledok čiastočne „deformovaný“ nezávislosťou Ivana Šaška a Milana Vrábeľa. Zaujímavú integráciu hlasov voličov dosiahla pravicová koalícia, ktorá so ziskom 23,71 % získala až 4 mandáty. Samostatný názor si môže čitateľ utvoriť na základe tabuľky č. 8.

Tabuľka 8: Percentuálne voľičské zisky a počty mandátov za jednotlivé kandidujúce subjekty v oravských volebných obvodoch

Voľby 2001	% hlasov	mandáty	Voľby 2005	% hlasov	mandáty	Voľby 2009	% hlasov	mandáty	Voľby 2013	% hlasov	mandáty
KDH	17,05	4	Pravica ¹	30,90	5	nez.	33,14	4	nez.	40,37	5
HZDS	15,92	2	ANO, HZD SNS, Smer	23,25	3	Pravica	24,01	3	Pravica	23,71	4
nez.	13,71	1	ĽS-HZDS, PSNS, ZSNS	20,99	2	ĽS-HZDS, Smer	19,07	3	Smer-SD	16,67	2
ANO, DSSD-KÚ	10,87	0	nez.	15,50	1	SNS	9,78	1	SNS	7,32	0
P SNS	9,59	1	SF,SZS	5,69	0	SaS	5,91	0	ĽS-HZDS	5,42	0
SDE	9,18	1	KSS	2,36	0	HZD, SF, SZ	4,21	0	NOVA-OKS	2,50	0
SOP	7,49	1	Ostatní	1,30	0	SZS	2,39	0	ostatní	3,99	0
Smer	6,06	0				ostatní	1,48	0			
SNS	4,71	0									
ostatní	5,40	0									

Zdroj: Štatistický úrad 2001; 2005; 2009; 2013 – vlastné spracovanie

Prekvapujúce sú analyzované rozdielne volebné zisky strany Smer-SD, ktorá nie je schopná získať na regionálnej úrovni vo volebných obvodoch viac ako 20 % hlasov (deformáciu spôsobuje len rok 2005, kandidatúra Ivana Budiaka v dolnokubínskom

obvode a koalícia s regionálne silnou Slovenskou národnou stranou). Aj z tohto dôvodu by bolo nerozumným rozhodnutím strany usilovať sa o zmenu volebného systému na celoštátnej úrovni, nakoľko z uvedených volebných tendencií oravského regiónu jednoznačne vyplýva, že pri akejkoľvek nemanipulatívnej zmene volebného systému strana Smer-SD vo viacerých regiónoch s dominantnou podporou stratí mandát na úkor nezávislého alebo pravicového kandidáta. Ukazovatele poukazujú aj na fakt, že uvedený subjekt nemá v regionálnych voľbách s výnimkou mesta Dolný Kubín silné regionálne zázemie, ktoré by zabezpečilo uvedenému politickému subjektu zisk regionálneho mandátu či už v systémerelatívnej väčšiny alebo systéme neobmedzeného hlasovania. KDH získava pravidelne všetky pravicové koaličné mandáty, okrem roku 2005, keď na jej úkor získalo SDKÚ 1 mandát. Nadštandardná podpora KDH na Orave v prvoradých aj druhoradých voľbách je stabilnou súčasťou volebnej geografie Slovenskej republiky. Na základe kvantitatívnych údajov uvedených v príspevku môžeme s určitým nadľahčením uviesť, že Orava volí Fica, ale nevolí regionálnych kandidátov Smeru-SD a Orava volí KDH a volí aj regionálnych kandidátov hnutia.

ZÁVER

Príspevok o volebných tendenciách analyzoval prioritne volebné preferencie a správanie voličov v oravských volebných obvodoch. Na príklade komparácie štyroch dosiaľ uskutočnených volieb skúmal pretrvávajúce trendy nízkej volebnej účasti, spojené s kritickým zhodnotením nesprávneho vývoja vytýčeného územno-správneho členenia a proporcionality rozmiestnenia regionálnych centier, čo bolo vyhodnotené za jeden zo základných znakov absencie identifikácie voličov s umelo vytvoreným Žilinským vyšším územným celkom. Napriek stabilne nízkej volebnej účasti v ŽSK dosahovala účasť na Orave mierne vyššie hodnoty. Argumentmi potvrdzujúcimi tento jav bola pravidelná účasť regionálneho zástupcu Oravy v boji o post predsedu VÚC, ako aj disciplinovanosť voličskej základne KDH odvodená od volebných ziskov hnutia na regionálnej úrovni v kontexte voličskej štruktúry v prvoradých volieb. Regionálnou podporou kandidátov Oravy sa kvantifikáciou percentuálnej podpory pri voľbe na post predsedu samosprávneho kraja potvrdila výskumná otázka, v podobe boja periférií voči centru. Periférny prirodzený región nie je schopný poraziť centristického žilinského kandidáta samostatne, pričom prirodzené regióny periférneho kandidáta iného regiónu nepodporia, nakoľko sa jedná o osobitý región s výrazne odlišnou štruktúrou voličského správania.

Semiproporčný volebný systém neobmedzeného hlasovania, používaný v oravských volebných obvodoch má niekoľko špecifických znakov, ktoré ho výrazne odkláňajú od predpokladaného väčšinového efektu volebného systému. Skôr ako sme dosiahli volebné výsledky politických strán a dospeli k čiastočnej proporcionality systému, bolo potrebné zaoberať sa kritickými javmi, vyvstávajúcimi zo systému neobmedzeného hlasovania. Najvypuklejším problémom zostáva otázka legitimity a reprezentatívnosti

zvolených zastupiteľov. Percentuálny podiel prepadnutých hlasov na Orave v rozpätí od 62 % do takmer 76 % znižuje uvedenú legitimitu na najkrajnejšiu spodnú hranicu, pričom pri volebnej účasti okolo 25 % prenecháva rozhodovanie neadekvátne malej zložke elektorátu. Pochopenie a akceptácia volebného systému zo strany politických subjektov sa udiala až od druhých volieb v roku 2005, keď strany pochopili efektívnosť kumulovania hlasov a vytvárali volebné koalície za účelom úspešnej kandidatúry vlastných kandidátov. Sprievodným faktorom bolo ich vzdialenie od vytvorených koalícií na národnej úrovni. Okrajovo sa príspevok na dvoch miestach dotýka aj analýzy volebnej podpory subjektov v regionálnych voľbách v kontexte možnej zmeny volebného systému volieb do NR SR. Práve regionálne voľby vykazujú zaujímavé a rozdielne tendencie podpory politických subjektov a slúžia ako testovacie laboratórium iného typu volebného systému. Práve strana Smer-SD, ktorej líder viackrát poukazoval na možnú zmenu smerom k zmiešanému volebnému systému, by na zmenu volebných pravidiel doplatila najmarkantnejšie, keď vo voľbách do NR SR v roku 2012 dosiahla na Orave viac ako 40 %, pričom ani v jedných regionálnych voľbách neprekročila viac ako 20 %.

V príspevku sme taktiež upriamili pozornosť na tendencie v rámci jednotlivých oravských obvodov, poukázali sme na typológiu a profesijnú štruktúru zvolených kandidátov a zmiernili sme fenomén podpory nezávislých kandidátov. Hoci je ich podpora výrazná, sčasti je možné poukázať na ich politickú minulosť a pochopiť pozadie ich voličskej štruktúry. Profesionálne sú zvolenými kandidátmi prevažne komunálni politici, lekári, štátni úradníci a podnikatelia. Z pohľadu podpory politických strán jednoznačne vyplýva podpora nezávislých kandidátov a kandidátov zjednotenej pravice, s dominanciou KDĽK v obvodoch Námestovo a Tvrdošín. Obvod Dolný Kubín v regionálnych voľbách viac inklinuje k podpore ľavicových kandidátov Smeru-SD. Nepriamo to vyplýva aj z urbánno-rurálnej štruktúry obyvateľstva oravského regiónu, keď v meste Dolný Kubín žije takmer 50 % celého okresu, pričom podiel mestského obyvateľstva v okrese Námestovo nedosahuje ani 15 %. Skúmanie prirodzeného regiónu so samostatnou špecifickou voličskou štruktúrou voči ostatným regiónom v rámci umelo vytvoreného administratívneho vyššieho územného celku nám poskytlo možnosť hodnotnejšieho analyzovania záverov voličského správania regiónov. V komparatívnej analýze celého volebného kraja by zostali špecifické ukazovatele deformované výsledkami kvázi nodálneho centra samosprávneho kraja. V dôsledku heterogenity indikátorov jednotlivých regiónov ŽSK by tak museli byť výsledky aj tak naostatok rozložené na samostatné ukazovatele Žiliny, Kysúc, Turca, Liptova a Oravy.

Základ príspevku tvorili vlastné spracovania údajov volieb do vyšších územných celkov zo Štatistického úradu Slovenskej republiky a z publikácií o teórii regiónov, regionálnych voľbách a volebných systémoch. Komparatívne spracovanie textu formou prehľadovej štúdie ponúklo možnosť pozorovať vývojové tendencie regionálnych volieb vybraného prirodzeného regiónu Slovenskej republiky, volebnej účasti, zvolených zastupiteľov, nepriamej podpory politických subjektov a prepadu

odovzdaných hlasov v dôsledku realizovaného volebného systému. Na konkrétnom príklade oravského regiónu sumarizoval všeobecné aspekty regionálnych volieb na Slovensku.

Zoznam skratiek

ANO – Aliancia nového občana, DS – Demokratická strana, HZD – Hnutie za demokraciu, HZDS – Hnutie za demokratické Slovensko, KDH – Kresťanskodemokratické hnutie, KSS – Komunistická strana Slovenska, ĽS-HZDS – Ľudová strana-Hnutie za demokratické Slovensko, nez. – nezávislý/i kandidát/i, NOVA – Nová väčšina, OKS – Občianska konzervatívna strana, P SNS – Pravá Slovenská národná strana, SaS – Sloboda a Solidarita, SDKÚ – Slovenská demokratická a kresťanská únia; SDKÚ-DS – Slovenská demokratická a kresťanská únia-Demokratická strana, SDL – Strana demokratickej ľavice, SF – Slobodné fórum, Smer-SD – Smer-Sociálna demokracia, SNS – Slovenská národná strana, SOP – Strana občianskeho porozumenia, SR – Slovenská republika, SZ – Strana zelených, SZS – Strana zelených na Slovensku, VÚC – Vyšší územný celok, ZSNS – Zjednotená Slovenská národná strana, ŽSK – Žilinský samosprávny kraj

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BENKOVIČOVÁ, Ľ. 2006. *Pohľad na vybrané otázky volieb do samosprávnych orgánov vyšších územných celkov v roku 2005*. In: Slovenská politologická revue. 4/2006. ISSN 1335-9096. s. 1-30. [cit. 20.11.2014] Dostupné na internete: <http://spr.fsv.ucm.sk/archiv/2006/4/benkovicova.pdf>
- DOLNÝ, B. 2014. *Výsledky volieb do zastupiteľstva Bratislavského samosprávneho kraja 2013: Neúspech Smeru-SD ako trest voličov alebo volebného systému?* In: Slovak Journal of Public Policy and Public Administration. 2/2014. ISSN 1339-5637. s. 101-119.
- FICO, R. 2004. In: SME. 25. 7. 2004. [cit. 20.11.2014] Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/1690632/fico-pracu-parlamentu-skvalitni-len-novy-volebny-system-alebo-imperativny-mandat.html>
- HANUS, M.; MAJCHRÁK, J. 2012. *Samovládca Fico*. In: Týždeň. 11/2012. [cit. 20.11.2014] Dostupné na internete: <http://www.tyzden.sk/casopis/2012/11/samovladca-fico.html>
- CHYTILEK, R.; ŠEDO, J.; LEBEDA, T.; ČALoud, D. 2009. *Volební systémy*. Praha. Portál. 2009. ISBN13 9788073675486. s. 376.
- IŠTOK, R. 1999. *Teoretické aspekty územnej organizácie verejnej správy*. In: Ištok, R.; Matlovič, R.; Michaeli, E.: *Geografia verejnej správy*. Prešov. Prešovská univerzita. 1999. ISBN 80-88885-65-5. s. 6-25.
- IŠTOK, R.; MATLOVIČ, R. 1999. *Územno-správne členenie územia Slovenska od najstarších čias do súčasnosti*. In: Ištok, R.; Matlovič, R.; Michaeli, E.: *Geografia verejnej správy*. Prešov. Prešovská univerzita. 1999. ISBN 80-88885-65-5. s. 79-130.
- JOSEFSSON, C. 2011. *Database: Regions of Europe*. In: Herrschel, T.; Tallberg, P. (eds.). *Role of Regions? Networks, Scale, Territory*. Kristianstad. RegionSkåne. ISBN13 9789172612228. s. 291-296.
- KLIMOVSKÝ, D. 2007. *Pôsobenie organizačných jednotiek regionálnej úrovne územnej samosprávy v podmienkach Slovenskej republiky v občianskej reflexii*. In:

- Slovenská politologická revue. 1-2/2007. ISSN 1335-9096. s. 58-70. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: http://spr.fsv.ucm.sk/archiv/2007/1/klimovsky_daniel.pdf
- KLIMOVSKÝ, D. 2009. *Pôsobenie organizačných jednotiek regionálnej úrovne územnej samosprávy v podmienkach SR v druhom funkčnom období: občianska perspektíva*. In: Slovenská politologická revue. 2/2009. ISSN 1335-9096. s. 83-95. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: <http://www.ceeol.com/aspx/getdocument.aspx?logid=5&id=1cf65f11-85d5-4fa1-801f-b38b999ab6f1>
- KOSTELECKÝ, T.; STACHOVÁ, J.; ČERMÁK, D. 2002. *Region a politika*. Praha. Sociologický ústav Akademií věd České republiky. 2002. ISBN 80-7330-030-3. s. 80.
- KRIVÝ, V. 2005. *Politické orientácie obyvateľov a hlavné deliace línie*. In: Szomolányi, S. (ed.) *Spoločnosť a politika na Slovensku. Cesty k stabilite 1989-2004*. Bratislava. Univerzita Komenského. 2005. ISBN 80-223-2077-3. s. 84-107.
- KRIVÝ, V. 2009. *Volby významné a menej významné*. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/1197_attach_krivy_volby.doc
- LINDSTRÖM, A. 2011. *Regional Self-government and Democracy*. In: Herrschel, T.; Tallberg, P. (eds.). *Role of Regions? Networks, Scale, Territory*. Kristianstad. RegionSkåne. ISBN 13 9789172612228. s. 21-34.
- MADLEŇÁK, T. 2006. *Politicko-geografická analýza volebných preferencií obyvateľov regiónu Oravy*. Geografická revue. 2/2006. ISSN 1336-7072. s. 630-649.
- MADLEŇÁK, T. 2012. *Regionálna diferenciacia volebného správania na Slovensku 1998-2010*. Bratislava. VEDA. 2012. ISBN 9788022412315. s. 239.
- MESEŽNIKOV, G. (ed.) 2006. *Regionálne voľby 2005. Súvislosti a výsledky*. Bratislava. Inštitút pre verejné otázky. 2006. ISBN 9788088935858. s. 183.
- MIHÁLIK, J.; KLIMOVSKÝ, D. 2014. *Decentralization of Educational System and its Impact on Local Self-Government in Slovakia*. In: LexLocalis. Vol. 12. No. 3 (2014). ISSN 1581-5374. pp. 467-480. [cit. 5.2.2015] doi: 10.4335/12.3.467-480(2014).
- PILINSKÁ, V.; LUKÁČOVÁ, M. 2005. *Obyvateľstvo Slovenska podľa výsledkov SODB*. Bratislava. Infostat. 2005. s. 32.
- PINTERIČ, U.; ŽÚBOROVÁ, V. 2014. *Party Arenas in Slovenia and Slovakia*. In: Družstvenaistraživanja- časopis za općadruštvenapitanja. Vol. 23. No. 2. (2014). ISSN 1330-0288. pp. 349-366. [cit. 5.2.2015]doi:10.5559/di.23.2.07.
- STACHOVÁ, J. 2002. *Občianskospoločnosť a neziskový sektor v regionálnom kontextu*. In: Kostecký, T.; Stachová, J.; Čermák, D. 2002. *Region a politika*. Praha. Sociologický ústav Akademií věd České republiky. 2002. ISBN 80-7330-030-3. s. 50-70.
- ŠVIKRUHA, M. 2014. *Význam reformy jednotiek územnej samosprávy na Slovensku*. In: Slovak Journal of Public Policy and Public Administration. 3/2014. ISSN 1339-5637. s. 220-233.
- Štatistický úrad, 2001. *Volby do orgánov samosprávnych krajov 2001*. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2001/webdata/slov/obsah.htm>
doplňujúce vyžiadané údaje zaslané zo Štatistického úradu SR 20.11.2014
- Štatistický úrad, 2005. *Volby do orgánov samosprávnych krajov 2005*. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2005/webdata/home.htm>; doplňujúce vyžiadané údaje zaslané zo Štatistického úradu SR 20.11.2014
- Štatistický úrad, 2009. *Volby do orgánov samosprávnych krajov 2009*. [cit. 20.11.2014].
Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/osk/osk2009/menu/index.jsp@lang=sk.htm>;
doplňujúce vyžiadané údaje zaslané zo Štatistického úradu SR 20.11.2014

- Štatistický úrad, 2011. *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011*. [cit. 21.12.2014]
Dostupné na internete: http://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/indicators!/ut/p/b1/jZDBDoIwDIafxSdYGGPGcaCMGYIMGOIuhoMxGAEPxucXEI8Oe2v6fenfIo1qpPvm1V6bZzv0zX3qtXuukowGgcWAe6UFIk0LVVFPs98ZgdMIwI9iMPvSEx-fpvkORMkynu-JBeTrG4DJj4oMM5_wcJsfonEcYlokLgawFj_kLCZeAkAT7oBgscp9advA7P_yGxas-EekZ8SUYAZMLzIvwQvwKyR3V4DxijQeugt6dEqpG1pxI5s3e12ghA!!/d14/d5/vUUt3QS80SmtFL1o2X1ZMUDhCQjFBMDhITTEwSUZMUFZQRVQxUklw
- Štatistický úrad, 2012. *Volby do NR SR 2012*. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2012/menu/indexv.jsp@lang=sk.htm>
- Štatistický úrad, 2013. *Volby do orgánov samosprávnych krajov 2013*. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: http://volby.statistics.sk/osk/osk2013/VUC/osk_def_sk.html
- Štatistický úrad, 2014. *Volby prezidenta republiky v roku 2014*. [cit. 20.11.2014]
Dostupné na internete: http://volby.statistics.sk/prez/prez2014/Prezident-dv/Kartogram2_sk.html
- WOKOUN, R. 2001. *Regionální teorie*. In: Kol. aut. *Úvod do regionálních věd a veřejné správy*. Praha. IFEC. 2001. ISBN 80-86412-08-3. s. 55-64.
- Zákon č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 303/2001 Z. z. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov a o doplnení Občianskeho súdneho poriadku v znení neskorších predpisov.